

OP ZOEK NAAR VERBINDING MET ALLE LEERLINGEN

SOMS ZWOEGEN, ALTIJD DE MOEITE

Zonder relatie, geen prestatie. Het lijkt wel een tegeltjeswijsheid. Maar zeker in onderwijs is de relatie tussen leraren en leerlingen, zowel individueel als in klasgroep, cruciaal voor welbevinden en functioneren. Connecteren met al de leerlingen uit je klas is vaak een zoektocht, en ja, soms hard werken. Maar daar waar er warme relaties uitgebouwd worden, plukken zowel leerlingen als leraren er de vruchten van.

Om onderwijsprofessionals hierbij te steunen, werkte de pedagogische commissie van het COV het jaarthema 'Krachtig onderwijs door verbinding met alle leerlingen' uit. In het eerste artikel lees je hoe dit thema verdiept werd. Dat resulteerde in voorbeelden om verbinding met alle leerlingen op te zoeken, te vinden én te behouden.

Het recente onderzoek naar effectief klasmanagement en een veilig klasklimaat dat leren ondersteunt, geeft je inzicht in hoe je als leraar en schoolteam een veilig klasklimaat kan creëren. Onderzoekers Saskia Vets, An Leroy, Debbie De Neve en Elke Struyf nemen je mee in het raamwerk klasmanagement en de aanbevelingen voor schoolteams en directeurs.

Veel leesplezier, en misschien tot op een activiteit, lezing of workshop die in het teken staat van 'Krachtig onderwijs door verbinding met alle leerlingen'!

TEKST
Eva Tiquet

ILLUSTRATIES
Rutger Van Parys

Krachtig onderwijs door verbinding met alle leerlingen

Dat de pedagogische commissie van het COV een vaste waarde is in de COV-werking, blijkt uit de talrijke initiatieven die genomen worden in provincies, regio's en kringen. Jaarlijks inspireert een thema tot nieuwe ideeën en engagementen. In 2025-2026 is het thema 'Krachtig onderwijs door verbinding met alle leerlingen' richtinggevend.

THEMA'S DIE OP ELKAAR INHAKEN

Sinds enkele jaren bouwen de jaarthema's op elkaar verder. Er is een continuïteit die vertrekt vanuit het centrale vraagstuk: Wat is nodig om doelgericht, uitdagend, betekenisvol en effectief onderwijs te realiseren?

- 2019-2020: 'Gewoonweg onderwijzen', met een centrale plaats voor de leraar
- 2020-2021: 'Wijs onderwijzen', met focus op effectieve didactiek
- 2021-2022: 'Doelgericht onderwijzen 2.0'
- 2022-2023: 'Wij(s) samen voor sterk onderwijs', uitdagende instructie, schoolleiderschap en samenwerkende medewerkers werden onder de loop genomen
- 2023-2024: 'Onderwijs vanuit hoge verwachtingen'
- 2024-2025: 'Krachtig onderwijs door verbinding', met aandacht voor ouderbetrokkenheid

Deze inzichten leidden tot het ontwikkelen en versterken van een visie op kwaliteitsvol onderwijs die richtinggevend is bij het organiseren van

verschillende pedagogische activiteiten en vormen in de COV-werkingen.

OP ZOEK NAAR VERBINDING MET ALLE LEERLINGEN

De pedagogische commissie wilde het thema van 2024-2025 'Krachtig onderwijs door verbinding' verder verdiepen. De pedagogische relatie tussen leraar en leerlingen (individueel en de klasgroep) is een essentiële schakel in het emotioneel welbevinden, het functioneren en het leerproces van leerlingen én leraren. Tegelijk blijkt dat het opbouwen van relaties niet gebeurt op automatische piloot. Het vraagt een door-dacht engagement en beleid.

Daarom koos de pedagogische commissie "Krachtig onderwijs door verbinding met alle leerlingen" als jaarthema. Enerzijds kon zo ingezoomd worden op de leerkracht-leerlingrelatie, maar anderzijds kon ook aandacht gaan naar de brede diversiteit bij leerlingen. Actuele dossiers (o.a. stijgende kinderarmoede in Vlaanderen, inclusief onderwijs, nieuwe minimumdoelen,

TEKST
Eva Tiquet

‘goed gedragen’) illustreren het belang van deze invalshoek.

IN GESPREK MET EEN EXPERT

Om dit thema te exploreren gingen de leden van de pedagogische commissie in gesprek met Kristof Das (docent UCLL en expert in klasmanagement, zorgverbreding en remediëring). Hieronder vind je enkele van de onderwerpen die tijdens dit gesprek besproken werden:

Complexe zorgnoden en gedragsproblematieken

Hoe kunnen schoolteams hier antwoorden op formuleren?

Het onderwijspersoneel moet opnieuw autoriteit claimen. Dat doe je niet door enkel tucht en bijhorende sancties te implementeren. Dan verval je namelijk in een polariserende werking van macht en onmacht.

Er moet gezocht worden naar een model waar de school (en het schoolteam) de grens is, in plaats van enkel grenzen stelt. Dat kan uitsluitend gerealiseerd worden door in te zetten op grenzen die gedeeld (en erkend) worden door één onderwijsprofessionals, én leerlingen én ouders. Om verbinding met alle leerlingen te kunnen realiseren, moeten leraren op een goede manier met zichzelf verbonden zijn en zijn ook goede afspraken met collega's belangrijk. Wees dus als onderwijsprofessional 'warm én duidelijk', concludeert Kristof Das.

Uiteenlopende vragen vanuit leerlingen

Hoe pakken we dit het beste aan om toch met alle leerlingen verbinding te zoeken?

Trap niet in de valkuil om voor alles een apart beleid te hebben. Zet daarentegen in op een beleid dat zoveel mogelijk leerlingen zo ver mogelijk kan krijgen. Dat vraagt een goede groepsaanpak. Kijk daarna naar welke kinderen uitvallen en werk vervolgens voor hen een individuele aanpak uit.

Maak ook tijd voor verbinding en zet in op een veilig klasklimaat. Daarin schuilt basiszorg. Dat moet ook een duidelijke keuze zijn op het schoolniveau.

Afspraken en routines

Ze zijn belangrijk. Waar letten we best op?

Zet in op een groepswerkplan 'preventie en curatie'. Maak duidelijke afspraken, maar beperk dit tot maximaal vijf regels. Autoriteit claimen, betekent dat je elke dag deze regels herhaalt én ook inoefent. Zo installeer je routines. Bedenk hierbij dat deze afspraken ook gelden voor de onderwijsprofessionals.

Wat betekent dat voor sancties?

Sancties staan haaks op tot verbinding met leerlingen komen. Te veel sancties geven, leidt tot een gepercipieerde onrechtvaardigheid die de band tussen leerlingen en leraar verzwakt. Door te straffen creëer je stress en angst bij kinderen om straf te krijgen. Bovendien worden kinderen die positief gedrag stellen over het hoofd gezien. Daarom is er mildheid nodig: geef niet elk kind dezelfde sanctie. Daarvoor moeten leraren zeer goed weten wat kinderen aankunnen en wat de grenzen zijn.

De grenzen moeten bewaakt en gemarkeerd worden. Markeren is belangrijker dan sanctioneren. Want kinderen veranderen niet van gedrag na een sanctie.

Zet daarna ook bewust in op het positief bekrachtigen van wenselijk gedrag.

Wees je ervan bewust dat de leraar de sociaal architect van de klas is. Als de leraar aangeeft dat die een bepaalde leerling graag heeft dan straalt dat af op de klasgroep. Uiteraard geldt ook het omgekeerde.

AAN DE SLAG

Geïnspireerd door het gesprek, verzamelden de leden van de pedagogische commissie voorbeel-

den van hoe je krachtig onderwijs kunt realiseren door in te zetten op verbinding met alle leerlingen.

De NRO-leidraad 'Leerkracht-leerlingrelaties in het primair onderwijs' gaf richting bij het bundelen van de verschillende voorbeelden. Het overzicht hieronder geeft enkele initiatieven weer die ondersteunen bij het opbouwen van positieve relaties met alle leerlingen.

Zorg voor een persoonlijke band met alle leerlingen

- Ken elk kind bij naam.
- Begroet dagelijks je leerlingen aan de klasdeur.
- Toon oprecht interesse in de leefwereld van jouw leerlingen.
- Leef mee met bepaalde gebeurtenissen binnen de gezins- of familiecontext van de leerlingen (bijv. een geboorte, overlijden, ziekte, ...) En geef de leerlingen het gevoel dat je er voor hen bent.
- Wij werken met een 'kleuter' of 'leerling' van de dag. Dit kind krijgt die dag extra aandacht van de leraar. En tegelijk is het kind verantwoordelijk voor een bepaalde taak, mag het die dag iets vertellen over zichzelf, kiest het spel dat tijdens de speeltijd gespeeld zal worden, ...
- Een omgekeerd oudercontact bij de start van het schooljaar helpt om de kinderen beter te leren kennen. Ouders krijgen een vragenlijstje mee dat ze kunnen gebruiken om over hun kind te vertellen.
- Plan bewust kindgesprekken waarin je samen met de leerlingen achterhaalt wat ze nodig hebben om te groeien. Dat kan ook met kleuters. Dan gebruiken we bijv. gevoelsmonstertjes, de dieren van Axenroos, enzovoort.

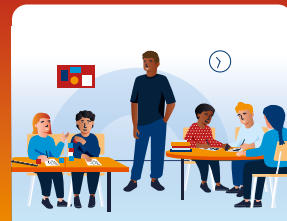
Leerkracht-leerlingrelaties in het primair onderwijs

Positieve relaties stimuleren

Aanbeveling 1 Zorg voor een persoonlijke band met alle leerlingen

- Leer leerlingen zo snel mogelijk kennen. Kom regelmatig terug op hun hobby's en interesses en verwerk deze bijvoorbeeld in de les.
- Toon oprechte interesse voor elke leerling, door bijvoorbeeld genegenheid te uiten en kinderen proactief te benaderen.
- Maak tijd voor een-op-een contact met leerlingen.
- Maak ook buiten het klaslokaal op een positieve manier contact.
- Maak contact met de ouders van leerlingen. Zo krijg je beter zicht op de achtergrond van kinderen, waardoor je hun gedrag soms beter kunt begrijpen.

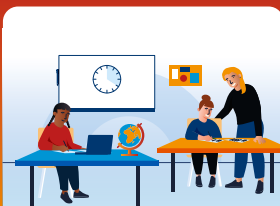
Aanbeveling 2 Creëer kansen voor positief gedrag en interacties

- Bekrachtig positief gedrag van leerlingen. Zorg ervoor dat complimenten gericht zijn op concreet gedrag, oprecht en echt verdient zijn.
- Creëer situaties waarin je leerlingen positief kunt bekrachtigen. Geef bijvoorbeeld een taak die leerlingen leuk vinden en aankunnen.
- Maak ruimte voor kindgeleide activiteiten, zoals een spelletje of een gesprekje.
- Wees je bewust van je voorbeeldfunctie en ga respectvol met leerlingen om.
- Stimuleer relaties tussen klasgenoten onderling, door positief over kinderen te spreken.

Strategieën om aan relaties te bouwen ~ weten wat werkt en wa

Positieve leerkracht-leerlingrelaties bevorderen de ontwikkeling van leerlingen en verhogen het werkplezier van leerkrachten. Daarentegen kunnen negatieve relaties de ontwikkeling van leerlingen belemmeren en tot meer stress leiden bij leerkrachten. Deze aanbevelingen helpen leerkrachten bij het opbouwen en onderhouden van positieve relaties en het voorkomen of verminderen van negatieve interacties.

Negativiteit in de relatie beperken

Aanbeveling 3 Ondersteun autonomie en bied structuur

- Creëer mogelijkheden voor leerlingen om eigen keuzes te maken, bijvoorbeeld over het niveau, tempo of onderwerp van een taak.
- Sluit aan bij de beleavingswereld van leerlingen.
- Gebruik informatieve, uitnodigende taal.
- Neem de mening van leerlingen serieus.
- Formuleer je verwachtingen duidelijk en begrijpelijk.
- Zorg voor een duidelijke en terugkerende organisatie in de les.
- Monitor vooruitgang samen met leerlingen.
- Geef begeleiding aan leerlingen. Bied strategieën, hulp en begeleiding die passen bij de capaciteiten van het kind.

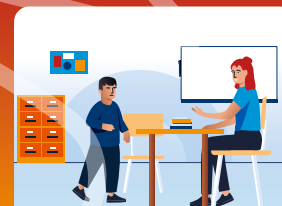
Aanbeveling 4 Reflecteer regelmatig op je relaties met individuele leerlingen

- Reflecteer op je relatie met individuele leerlingen. Daag jezelf uit door problematische situaties te zien als relatieproblemen waar je zelf ook een aandeel in hebt.
- Reflecteer samen met collega's op problematische interacties en relaties en doe dit in een open en veilige sfeer.
- Verplaats je in het perspectief van de leerling. Probeer gedrag te observeren en te begrijpen zonder een mening te vormen.

Aanbeveling 5 Voorkom conflicten met leerlingen

- Geef zelf het goede voorbeeld en wees je bewust van je verbale communicatie. Kies voor vriendelijke, ondersteunende taal.
- Let ook op je non-verbale communicatie, zoals je gezichtsuitdrukking en lichaamshouding.
- Stuur het gedrag van leerlingen op een positieve manier bij. Doe dat snel en onopvallend en geef een alternatief voor het gedrag.
- Behandel leerlingen eerlijk. Zorg dat je consequent bent en leerlingen gelijk belooft.
- Zorg voor heldere regels en soepele overgangen tussen activiteiten, zodat leerlingen meer kans krijgen om het gewenste gedrag te laten zien.

Aanbeveling 6 Zorg voor herstel van de relatie

- Help leerlingen om hun emoties te reguleren, bijvoorbeeld door emoties te valideren ("Ik begrijp dat je boos bent en dat is oké") of te labelen ("Ik zie dat je van streek bent, klopt dat?").
- Compenseer een negatieve interactie met ten minste drie positieve interacties. Zo voorkom je een negatieve spiraal.
- Voer een herstelgesprek met de leerling na een negatieve interactie.
- Maak de leerling mede-eigenaar van de oplossing. Door samen te bespreken wat er misging, kun je zorgen voor wederzijds begrip en concrete ideeën voor het vervolg.

Download of bestel de poster met aanbevelingen gratis op www.onderwijskennis.nl/leidraad/gedrag-po

Meer weten: www.onderwijskennis.nl/leidraad/gedrag-po

NRO NATIONAAL REGIOORGANISATIE
GAAN ONDERWIJS-
DERZOEK

Creëer kansen voor positief gedrag en interacties

- Door proactieve cirkels te gebruiken, creëer je een veilige context. Als deze methodiek goed gebruikt en geduid wordt, kunnen gevoelens en gedachten gedeeld worden. Het helpt om de communicatie te bevorderen en problemen voor te zijn. Zo voorkom je conflicten. Dit doen we vooral in de derde graad.
- Geef opbouwende en doelgerichte feedback op de taak, het proces, het regulerend vermogen, de samenwerking, de persoon.
- Leerlingen die moeite hebben om aansluiting te vinden bij andere leerlingen krijgen de kans om hierin te groeien. Tijdens de middagpauze kunnen deze kinderen, onder begeleiding, in de 'stille ruimte' een rustige activiteit kiezen. Geleidelijk worden ze gestimuleerd om met andere kinderen een activiteit te kiezen. Zo groeien ze in hun sociale contacten.
- We moedigen onze kleuters aan om geen ruzie te maken tijdens de speeltijden. Kleuters die geen ruzie maken, krijgen een 'dikke duim'. Na vijf 'duimen' krijgen de kinderen een bepaalde verantwoordelijkheid. Dat ervaren ze als iets heel positief.
- Op het einde van de schooldag, moet je als leraar tegen kinderen kunnen zeggen: 'Morgen is er een nieuwe kans.' Ook tegen kinderen waar het die dag niet zo gemakkelijk ging. Het is belangrijk dat de andere klasgenoten dat ook zien en horen.
- Let op met negatief praten over leerlingen in de leraarskamer. Onbewust neem je vooroordelen mee. Dat kan kansen op positieve interacties hypothekeren.

Ondersteun autonomie en bied structuur

- Wij merken dat inzetten op de gouden (eerste weken van het schooljaar) en de zilveren weken (periode na de kerstvakantie) loont. We stellen enkele duidelijke klasregels op en oefenen deze (klasroutines). Ook maken

we werk van relationele verbondenheid.

- Er zijn verschillende manieren om kleuters en leerlingen te ondersteunen in hun autonomie. Dat kan door hen een week de tijd te geven om bepaalde opdrachten te maken.

Reflecteer regelmatig op je relaties met individuele leerlingen

- Geef les vanuit hoge én positieve verwachtingen. Dat betekent dat je het leerniveau van leerlingen goed inschat en leerstof aanbiedt die uitdagend en haalbaar is. Tegelijk geloof je dat leerlingen kunnen groeien. Je ondersteunt hen hierin.

Dit is niet enkel een pedagogische en didactische handeling, maar ook een attitude en houding van onderwijsprofessionals. Sta er dus regelmatig bewust bij stil.

- Zo kan het interessant zijn om af en toe de bril van je leerlingen op te zetten. Hoe ervaren zij het klasklimaat? Wat kun jij als leraar van jouw leerlingen leren?
Dat kan je bijvoorbeeld doen op basis van een vragenlijst die je leerlingen invullen. Ga na hoe goed de leerlingen zich voelen in jouw klas. Wat valt op in het beeld dat zij van jou hebben? Komt hun zelfbeeld overeen met het beeld dat jij van hen hebt? ...

Voorkom conflicten met leerlingen

- Spreek en handel vanuit hoge verwachtingen. Stel als leraar voorbeeldgedrag. Als het bijvoorbeeld belangrijk is dat de leerlingen op tijd rustig in de rij staan, zorg dan dat je als leraar er ook bent, gefocust op jouw klas.
- Tijdens de speeltijd is het voor kinderen goed om te weten wie er bewaking heeft. Dat geeft hen structuur en overzicht.
- Geef voldoende uitdagende speelkansen tijdens de speeltijd. Je kan bijvoorbeeld met speelkoffers werken die regelmatig van inhoud wisselen. Zo voorkom je dat kinderen zich vervelen en conflicten opzoeken met elkaar.

- Investeer ook in een stille ruimte. Niet elk kind voelt zich goed op een drukke speelplaats. Deze kinderen vinden rust en energie in zo'n rustige hoek.
- Nog op de speelplaats zijn de toezichters vaak gefocust op wat fout loopt. Bevestig ook het positieve gedrag: afval in de vuilnisbak, mooi samen spelen, ...

Zorg voor herstel van de relatie

- Kinderen (maar ook volwassenen) moeten leren om hun emoties te herkennen, te erkennen en er passend mee om te gaan. Zet dus in op emotieregulatie.
- Herstelfiches kunnen hierbij helpen. Als er iets naars gebeurd is, helpen de fiches om na te denken: eerst bij jezelf, dan met de leraar, dan met het groepje leerlingen en daarna eventueel met de directeur.
- Focus op de groei van een leerling. Vertrek van wat al wel lukt en toon waarin een leer-

ling sterk is. Noteer af en toe eens een positieve noot in de agenda.

LAAT JE INSPIREREN

Ondertussen stond het jaarthema al op verschillende agenda's van provinciale COV-werkingen. De vele pedagogische avonden, workshops, gesprekken, lezingen, ... zijn hiervan mooie voorbeelden. Er staan nog verschillende initiatieven gepland. Laat dit nummer van Leer-Kracht je alvast inspireren om op krachtig onderwijs te realiseren door verbinding met alle leerlingen.

Extra leestips

'Krachtig onderwijs door verbinding met alle leerlingen' is een thema dat inherent is aan de missie van het COV. Daarom verschijnen hierover ook regelmatig artikels in Basis. Ook vandaag nog blijven het waardevolle inzichten. Een greep uit enkele publicaties die je kunnen meenemen in het jaarthema van de pedagogische commissie:

- Leer-Kracht-9, 2023: Warme leerkracht-leerling relaties
- Leer-Kracht-5, 2023: Ssssssstille
- Leer-Kracht-9, 2022: Wie is er bang van meertaligheid?
- Leer-Kracht-10, 2021: De cirkel van kansarmoede doorbreken

De leidraad 'Leerkracht-leerlingrelaties in het primair onderwijs' van het Nationaal Kennisinstituut Onderwijs (Nederland) inspireert onderwijsprofessionals die werk willen maken van positieve relaties met leerlingen uit het basisonderwijs. Je vindt op deze website de aanbevelingen en een video ter illustratie.

Effectief klasmanagement en een veilig klasklimaat dat leren ondersteunt

Van grenzen stellen tot verbinden

Effectief klasmanagement kan zorgen voor meer rust in de klas, de betrokkenheid van leerlingen verhogen en de leertijd maximaliseren.

Maar wat maakt klasmanagement nu daadwerkelijk effectief?¹

Op basis van een gerichte literatuurstudie, aangevuld met focusgroepen, werd het raamwerk klasmanagement ontwikkeld (zie figuur op L-9). Het raamwerk plaatst de leerlingen centraal, legt een belangrijke verantwoordelijkheid bij de leraar om een veilig klasklimaat te creëren dat leren ondersteunt, en benadrukt tegelijk de schoolbrede aanpak rond de negen bouwstenen, die vertrekt vanuit een sterke schoolleiding, professionalisering en teamwerk. Leraren staan er dus niet alleen voor. Klasmanagement vereist gezamenlijke inspanningen op schoolniveau.

Via negen bouwstenen kunnen schoolteams klasmanagement versterken. Daar gaan we in deze bijdrage vooral op in. De focus ligt daarbij op preventieve strategieën, maar ook strategieën om problemen curatief aan te pakken zijn essentieel voor goed klasmanagement. Het raamwerk toont naast de negen bouwstenen ook onderliggende theoretische onderbouwingen waar leraren en schoolteams rekening mee moeten houden in functie van effectief klasmanagement:

klasmanagement is onlosmakelijk verbonden met theorieën over het aanleren van gedrag, over motivatie, over groepsdynamiek, en over het afstemmen van klasmanagementstrategieën op de ontwikkelingsfase van de leerlingen.

Het raamwerk wil een praktisch kader bieden voor schoolteams, directeurs, beleidsmakers en lerarenopleidingen om klasmanagement structureel te verbeteren en met de bouwstenen aan de slag te gaan. In de inspiratiegids, die gratis beschikbaar is², illustreren we het raamwerk klasmanagement dan ook met een veelheid aan concrete voorbeelden uit het volledige onderwijsveld/uit kleuter, lager en secundair onderwijs. In deze bijdrage beperken we ons tot illustraties vanuit het basisonderwijs. Bovendien tonen de praktijkvoorbeelden de sterke samenhang tussen verschillende bouwstenen: om één bouwsteen succesvol te implementeren, is het vaak een meerwaarde om ook op andere bouwstenen in te zetten.

TEKST

Saskia Vets,
An Leroy,
Debbie De Neve en
Elke Struyf

RAAMWERK KLASMANAGEMENT

EFFECTIEF KLASMANAGEMENT EN EEN VEILIG KLASKLIMAAT DAT LEREN ONDERSTEUNT: VAN GRENZEN STELLEN TOT VERBINDEN

KdG Kennis & Opleiding

DOWNLOAD DE INSPIRATIEGIDS

¹ Dit artikel beschrijft het Raamwerk Effectief Klasmanagement dat ontwikkeld werd in het OBPWO 2022.06 onderzoek naar 'Effectief klasmanagement en een veilig klasklimaat dat leren ondersteunt: Van grenzen stellen tot verbinden'.

² Zie: <https://www.uantwerpen.be/nl/overuantwerpen/faculteiten/antwerp-school-of-education/projecten-en-studiedagen/klasmanagement/>

BOUWSTEEN 1

ZET IN OP EEN POSITIEVE LEERKRACHT-LEERLING RELATIE

Voldoende tijd en aandacht besteden aan een goede relatie met de leerlingen, zowel bij de start als tijdens het schooljaar, draagt bij aan een veilig klimaat. Wanneer leerlingen en hun sterktes goed gekend zijn, leidt dit tot meer respect, positiever gedrag, grotere betrokkenheid en betere leeruitkomsten.

Verschillende basisscholen starten elke ochtend met een zachte landing en een kringmoment. Tijdens de zachte landing worden leerlingen door hun ouders naar de klas gebracht en daarna houden de leerlingen zich rustig bezig met taken in de klas tot de bel gaat en de les begint. Omdat leerlingen één voor één de klas binnenkomen, geeft dat meer ruimte voor de leerkracht om een check-in te doen. Na de zachte landing volgt een kringmoment waarbij de leerlingen en de leerkracht samen de dag starten in een (proactieve) cirkel.

Verschillende basisscholen maken voor de check-in tijdens de ochtendroutine gebruik van gevoelens thermometers. Leerlingen geven aan hoe ze zich voelen en/of geven aan dat ze nood hebben aan een persoonlijk gesprek met de leerkracht. Bovendien worden deze gevoelens thermometers ook doorheen de dag gebruikt. Zo wordt het voor de leerkracht snel duidelijk wanneer er iets aan de hand is in de klasgroep.

In basisschool A gaat veel aandacht naar het geven van complimenten in functie van positieve relaties in de klas. Schoolbreed gebruikt men hiervoor dezelfde basis: (1) leerkrachten leren de leerlingen aan wat een goed compliment is en hoe je dat geeft. (2) Leerkrachten geven zelf goede complimenten en (3) leerkrachten stimuleren leerlingen om complimenten te geven. Deze complimenten bevorderen de relaties tussen leerkracht en leerling, en spelen positief in op de groepsdynamiek en het competentiegevoel van leerlingen.

BOUWSTEEN 2

INSTALLEER DUIDELIJKE REGELS EN ROUTINES

Regels en routines zorgen voor rust en ondersteunen efficiënt klasmanagement. Het opstellen van een beperkt aantal duidelijke regels vormt hierbij de basis. Routines worden aangeleerd en vanaf het begin van het schooljaar grondig ingeoefend. Door regels en routines zoveel mogelijk schoolbreed te installeren en als team op te volgen, ontstaat een consistente aanpak.

Tijdens de Gouden Weken bij de start van het schooljaar, organiseert basisschool B groepsverbindende activiteiten rond de zes Gouden Schoolregels. Bijvoorbeeld: elke klas moet een schoolregel presenteren door de regel uit te beelden en te vertalen naar andere talen.

In basisschool A worden de klasafspraken vastgelegd en ondertekend door alle leerlingen. Deze afspraken hangen in de klas omhoog, zodat de leerkracht er steeds naar terug kan verwijzen: "Dat is de afspraak, en jij ging daarmee akkoord."

In basisschool C oefenen leerlingen routines zoals zelfstandig naar de klas gaan, boekentas (leeg) maken en materiaal wegleggen. Dit doen ze de eerste weken onder begeleiding van de klasleerkracht, de weken nadien met toezicht door de leerkracht(en) en wanneer dat lukt, mogen de leerlingen het alleen proberen.

BOUWSTEEN 3 BEGELED SOCIO- EMOTIONEEL LEREN

Aandacht voor de socio-emotionele ontwikkeling van leerlingen heeft een positieve impact op klasmanagement. Leerlingen een set sociale, emotionele en relationele vaardigheden, attitudes, gedrag en waarden aanleren, brengt op. Door in te zetten op socio-emotioneel leren kunnen leerlingen hun gedachten, gevoelens en gedrag in eigen handen nemen, zowel op school als in het latere leven.

Basisschool D werkt al van bij de kleuters rond emotieregulatie via de gevoelsmonsters en een emotiemeter. In de middenbouw wordt bewust beweging ingebouwd en gewerkt rond mindfulness om met spanning in hun lichaam te leren omgaan. In de bovenbouw van de lagere school wordt gewerkt met de methode 'Wijzer in executieve functies'.

In basisschool A krijgen alle leerlingen een lesuur per week sociale vaardigheden. De thema's die in dit lesuur aan bod komen, zijn opgebouwd in een schoolbrede, vaste leerlijn van kleuter tot lager onderwijs. Het thema van sociale vaardigheden wordt altijd gedeeld met de ouders. Zo roepen ze ouders op om hier ook thuis aandacht voor te hebben. Bij de kleuters werken leerkrachten heel speels rond dit thema: met een sociale vaardighedenlied en een maandelijks toneel rond het nieuwe thema.

In het begin van het jaar vullen de leerlingen van basisschool (buo) E een paspoort in rond emotieregulatie. Daarin geven leerlingen in drie zones (groen, oranje, rood) aan wat hen rustig maakt, wat hen triggert, hoe ze zich uiten als ze zich (on)rustig voelen en waar ze nood aan hebben als ze zich erg onrustig voelen. Omdat dit paspoort is toegevoegd aan het individueel aangepast curriculum van de leerling, kunnen leerkrachten hierop inspelen.

BOUWSTEEN 4 WERK HERSTELGERICHT

Herstelgericht werken omvat een continuüm van preventieve en curatieve methodieken die helpen om ongewenst gedrag te verminderen en het schoolklimaat te verbeteren.

Voorbeelden zijn: proactieve cirkels, herstelgesprekken, herstelcirkels, en peermediation. De rode draad in elk van deze praktijken is verbindende communicatie die bijdraagt aan effectief klasmanagement, doordat er sterkere relaties ontstaan tussen leerkracht en leerlingen, en tussen leerlingen onderling.

Verschillende scholen maken gebruik van proactieve cirkels. Leerlingen leren luisteren naar elkaar, leren elkaar beter kennen, en leren respect te hebben voor elkaars standpunt. Op die manier bouwen klasgroepen preventief aan een goede dynamiek. Curatief doen scholen beroep op een herstelgerichte bijeenkomst als een van hun methodes om een moeilijke klasdynamiek te keren of om een ernstig incident te herstellen.

In basisschool B helpen peer mediators de leerkrachten om conflicten op de speelplaats op te lossen. Leerlingen uit het vierde, vijfde en zesde leerjaar kunnen kiezen om de opleiding peer mediator te volgen. Via methodieken uit verbindende communicatie leren ze welke vragen ze moeten stellen om het gesprek tussen leerlingen in conflict te modereren.

BOUWSTEEN 5 **REAGEER OP** **ONGEWENST GEDRAG**

Een schoolbrede aanpak ontwikkelen met aandacht voor zowel preventieve als curatieve methodieken voor ongewenst gedrag is erg belangrijk. Het effectief omgaan met ongewenst gedrag voorkomt probleemgedrag en heeft een aantoonbaar positief effect. Zo'n schoolbrede aanpak kan bestaan uit verschillende elementen: het aanleren en positief aanmoedigen van gewenst gedrag, duidelijke regels en grenzen consequent bewaken, geduld tonen als leerkracht en jezelf beheersen, vermijden dat leerlingen uit de klas gezet worden en herstelgerichte praktijken inzetten.

Basisschool E voor buitengewoon onderwijs stelde schoolbrede procedures op voor het omgaan met ongewenst gedrag. In hun stappenplan staan teamwerk, time-out (indien nodig) en herstel centraal.

Basisschool A draagt haar connectiebeleid uit als preventieve basis, maar kiest ook voluit voor verbinding met leerlingen als die ongewenst gedrag stellen. Hun uitgangspunt: leerlingen die vaak ongewenst gedrag stellen, hebben meer kansen nodig om op een positieve manier in verbinding te gaan met medeleerlingen en leerkrachten. Daarom nodigt de school leerlingen die regelmatig ongewenst gedrag stellen, uit om deel te nemen aan de buitenschoolse activiteiten (creatieve ateliers) die de school organiseert. Door leerlingen aan de school te binden, zorgen zij ervoor dat leerlingen zich ook beter zullen gedragen op school.

BOUWSTEEN 6 **BEHEERS JE DIDACTIEK** **EN VAKKENNIS**

Duidelijke instructies, leerlingen actief betrekken en hen veel antwoordkansen geven tijdens de instructie komen het klasmanagement ten goede. Ook strategieën die inzetten op zelfverantwoordelijkheid van leerlingen helpen om de klas te motiveren. Daarnaast wezen leerkrachten en directeurs uit de focusgroepgesprekken op het belang van vakkennis om goed les te geven en om de klas in de hand te houden.

Voor verschillende basisscholen bieden dagen weekplanningen voor leerlingen veel voordelen in functie van klasmanagement. Omdat leerkrachten tegelijk ook inzetten op zelfregulerend leren, werken leerlingen zelfstandiger. Hierdoor heeft de leerkracht tijd om gedifferentieerde instructie te geven, differentiatie in te bouwen en de leerlingen meer individueel te ondersteunen. Leerlingen werken taakgerichter, omdat ze minder moeten wachten op instructie of ondersteuning. Basisschool D voorziet daarnaast diverse hulpkarten en heuristieken die leerlingen tijdens hun zelfstandige werktijd kunnen gebruiken.

Basisschool B zet in op differentiatie via een viersporenbeleid waarbij leerlingen hun competenties inschatten aan de hand van een pretoets. Op basis van de resultaten op de pretoets krijgen leerlingen aangepaste instructie en gedifferentieerde inoefening.

Bij hun nieuwe pedagogisch-didactische aanpak kiest basisschool C voluit voor teamteaching. Drie leerkrachten zijn verantwoordelijk voor een unit van een veertigtal leerlingen (één unit bevat drie 'nesten' of klasgroepen). Leerkrachten geven telkens het vak waar zij zich het meest bekwaam in voelen om in les te geven. Zo is er bij elk vak een leerkracht die instructie geeft als vakexpert, terwijl de andere twee leerkrachten een ondersteunende rol opnemen. De keuze om te werken met vakexperten maakte deze school bewust, in functie van klasmanagement: hoe meer expertise, hoe zelfzekerder je voor de klas staat.

BOUWSTEEN 7 HEB AANDACHT VOOR INFRASTRUCTUUR EN INRICHTING

De klasindeling beïnvloedt de interacties tussen leerkracht en leerlingen en tussen leerlingen onderling. Een klasindeling waar de leerkracht oogcontact kan maken met alle leerlingen en gemakkelijk door de klas kan bewegen, verhoogt de betrokkenheid van leerlingen. De klasopstelling afstemmen op de didactische aanpak en klaslokalen prikkelarm inrichten helpen om drukte te vermijden. Ook het doelgericht inzetten van technologie bevordert de focus op leren.

Basisschool D heeft in elke klas een kring voor klasgesprekken. Daarnaast staan alle tafels per vier gegroepeerd vanuit hun visie waar 'samen leren' centraal staat: leren via coöperatieve werkvormen en zelfstandig leren waarbij leerlingen indien nodig hulp vragen aan elkaar. Opdat alle leerlingen rustig kunnen werken en om overprikkeling te voorkomen, maken leerkrachten gebruik van de gang en de hal waar ook banken staan om aan te werken.

In basisschool C worden de kleuterklassen prikkelarm ingericht. Aan de muren hangt één prikbord met strikt noodzakelijke informatie. Daarnaast is er veel lichtinval door grote ramen en een directe toegang tot de tuin. Stoeien hebben zachte stukjes onderaan de poten om lawaai te dempen. De klas is ingedeeld in verschillende hoeken met elk een specifieke functie: banken in een kring voor kringgesprekken, een leeshoek, een knutselhoek, een poppenhoek, enzovoort.

Daarnaast is er in elke klas een hoekje om te ontprikkelen. Dat hoekje is afgeschermd van de rest van de klas en leerlingen vinden er materiaal om rustig te worden: boekjes, een knuffel, materiaal om te tekenen en een stressbal. Tot slot is er een deur of verschuifbare wand die klaslokalen direct met elkaar verbindt. Dat geeft mogelijkheden aan leerkrachten om elkaar gemakkelijker te ondersteunen en om lesactiviteiten (bv. hoekenwerk) samen te doen over klaslokalen heen.

BOUWSTEEN 8 **GEEF CULTUREEL** **RESPONSIEF LES**

Scholen zijn een ontmoetingsplaats voor diverse achtergronden en culturen. Scholen dienen rekening te houden met de verschillende waarden, normen, tradities en opvattingen die leerlingen en leerkrachten met zich meebrengen. Aandacht hebben voor de diverse achtergronden van leerlingen versterkt de relaties. Door in te spelen op hun interesses, rekening te houden met verschillen maar vooral gelijkenissen te benadrukken, ontstaat meer verbinding. Een wij-gevoel creëren kan door gemeenschappelijke waarden uit te dragen als schoolteam, met leerlingen én ouders. Leg tot slot de focus op leren door hoge verwachtingen te stellen, te streven naar gelijkwaardig onderwijs en rijke leerkansen te bieden voor alle leerlingen.

Basisschool A is zich ervan bewust dat de verwachtingen van ouders ten opzichte van de schoolse opvoeding van hun kind anders kunnen zijn dan wat de school van leerlingen en ouders verwacht.

Daarom voert de school met alle ouders van nieuwe leerlingen een intakegesprek waarin ze benadrukt waar de school voor staat en wat ze van ouders verwachten. Ouders krijgen zo expliciet te horen dat de school engagement verwacht om hun kind te ondersteunen en om samen te werken met leerkrachten, zodat die hun kind zo goed mogelijk kunnen begeleiden. Met als uitgangspunt 'ambitueus voor elk talent' stelt de school hoge verwachtingen aan leerlingen en hun ouders: als je engagement toont, biedt de school ondersteuning waar nodig. Tijdens het intakegesprek krijgen ouders van peuters gratis woordkaarten: 'de woordjes van Milan'. Dit pakket bevat alle woorden die peuters zouden moeten kennen vooraleer ze naar de instapklas gaan ('jas', 'aan', 'binnen', 'buiten', ...). Met een app kan de ouder de woorden in het Nederlands beluisteren én in de thuistaal vertalen. De school geeft zo de boodschap dat ouders deze woorden oefenen met hun kind en biedt tegelijk ondersteuning.

Basisschool B besteedt veel aandacht aan het verbinden van diverse culturen op school. Hierbij letten ze er steeds op dat de diversiteit gerepresenteerd is in de klas. Het is bijvoorbeeld een gewoonte dat de leerlingen tijdens de Gouden Weken aan het begin van het schooljaar de zes gouden schoolregels vertalen naar verschillende talen. In de gangen hangen welkomstboodschappen in alle talen die op school gesproken worden. Tegelijkertijd leggen leerkrachten sterk de focus op het verwerven van nieuwe woordenschat in het Nederlands. Nederlands is niet alleen de basis voor de verdere schoolloopbaan van leerlingen, maar is ook de gemeenschappelijke taal die leerlingen en leerkrachten verbindt.

In de kleuterschool oefenen de leerlingen zelfstandig nieuwe woorden aan de hand van een prentenbord dat met een knop ook de prenten benoemt in het Nederlands met het juiste lidwoord. Zowel in de gebruikte tekeningen, de boeken in de klas en de poppen, is aandacht voor verschillende huidskleuren en gebruiksvorwerpen.

BOUWSTEEN 9 BETREK DE OUDER ALS PARTNER

Een netwerk van ouders en leerkrachten dat vastberaden en met zorg aanwezig is om de leerling te begeleiden, zorgt voor toename van het schoolsucces en bevordert het schoolklimaat.

Verder is vertrouwen en open communiceren erg belangrijk in de omgang met uitdagend gedrag van leerlingen. Daarnaast heeft het ook een positief effect op de zelfeffectiviteit van leerkrachten.

Verschiedende basisscholen organiseren wekelijks of maandelijks een moment waarop ze alle ouders vrijblijvend uitnodigen voor een koffie en een babbel. Deze informele momenten bevorderen de verbinding met ouders en versterken het netwerk van de school. Sommige scholen grijpen dat moment aan om maatschappelijke thema's te bespreken of sociale organisaties uit te nodigen.

Basisschool B heeft een maandelijks forum waarop ouders welkom zijn. Tijdens dat forum presenteert telkens één klas het schoolnieuws van de afgelopen maand: projecten die in de school gaande zijn, thema's waar de school mee bezig is en de jarigen van de voorbije maand worden gevierd.

Ouders kunnen daarna aansluiten bij het koffiemoment. Op dergelijke momenten legt de brugfiguur ook contact met anderstalige ouders en nodigt hen uit om Nederlandse les te volgen op school. Hiervoor werken ze samen met het volwassenenonderwijs in Mechelen.

Uit de casestudies blijkt dat zowel secundaire als basisscholen de leerlingen stimuleren om het eigenaarschap over het leren zelf meer op te nemen. Ze krijgen daartoe de kans in alternatieve oudercontacten. In basisschool D leidt de leerling, aan de hand van zijn portfolio, het reflectiegesprek over zijn eigen leerproces in aanwezigheid van de ouders en de leerkracht. Scholen merken dat ouders hierdoor ook veel meer gemotiveerd zijn om aanwezig te zijn op het oudercontact.

AANBEVELINGEN VOOR DIRECTEURS EN SCHOOLTEAMS

Op basis van de inzichten uit het onderzoek, formuleerden we aanbevelingen voor diverse stakeholders: directieteam van scholen, schoolteam en leerkrachten, pedagogische begeleidingsdiensten, schoolbesturen, lerarenopleidingen, aanbieders van professionalisering en de overheid. Hieronder staan we tot slot kort stil bij enkele belangrijke aanbevelingen voor schoolleiders en schoolteams. Wie interesse heeft in alle aanbevelingen, kan die in de inspiratiegids vinden.

- Ontwikkel een visie over hoe je met je schoolteam een veilig en stimulerend leer-klimaat creëert op school en in de klas. Maak duidelijk waar je school voor staat, communiceer dit binnen het team, naar leerlingen en ouders. Communiceer de waarden van de school en welke regels en procedures daarmee gepaard gaan.

- Bouw een schoolbreed beleid rond diverse bouwstenen uit. Werk stapsgewijs aan een bouwsteen. Teveel balletjes tegelijk in de lucht houden is niet altijd haalbaar. Kies strategisch voor een bouwsteen en weet dat bepaalde bouwstenen sterk samenhangen. Evalueer samen met je team wat (niet) werkt op school en laat je inspireren door nieuwe ideeën. Ga daarbij evidence-informed en datagestuurd te werk. Probeer uit, kijk naar andere onderwijsniveaus en maak steeds de transfer naar je eigen onderwijsniveau en onderwijscontext.
- Zet in op preventieve klasmanagementmaatregelen die op schoolniveau worden geïnstalleerd. Bijvoorbeeld: leer gewenst gedrag expliciet aan, installeer routines die verbinding stimuleren en duidelijke regels en procedures, betrek ouders als partner bij de school van bij de start van het schooljaar, heb aandacht voor diversiteit vanuit het schoolbeleid.
- Besef dat klasmanagement teamwerk is. Betrek leraren bij besluitvorming en zet in op gedeeld leiderschap. Leerkrachten moeten vele zaken realiseren op de klasvloer en zich

engageren om het schoolbeleid schoolbreed uit te dragen. Bouw hierbij aan een open feedbackcultuur op school en een veilig leer-klimaat, ook voor leerkrachten. Motiveer leerkrachten om hun bekommernissen met elkaar te delen en stimuleer het team om van elkaar te leren (bv. door collegiale visitaties en het delen van goede voorbeelden met elkaar). Wakker bovendien het academisch optimisme aan van je team: als leerkracht maak je écht een verschil voor leerlingen. Leg de lat hoog en bouw vertrouwensrelaties op met leerlingen en ouders.

- Ga op zoek naar je hulpbronnen (bv. hulp van collega's, professionalisering). Breng je eigen professionaliseringsnoden in kaart en die van het team. Werk een professionaliseringsbeleid uit dat schoolteams ondersteunt bij het realiseren van de bouwstenen voor effectief klasmanagement. Laat je zo nodig begeleiden om het schoolbeleid te herzien. Dat kan door een externe organisatie zoals de pedagogische begeleidingsdienst, een onderzoeksinstituting, of een andere organisatie met expertise rond onderwijsontwikkeling.

Over de auteurs

Saskia Vets is onderzoeker bij Didactica (Antwerp School of Education, UAntwerpen) en het onderzoekscentrum 'Toekomstgedreven Onderwijs' (KdG Hogeschool) en leerkracht lager onderwijs. An Leroy is lector Educatieve Bachelor Secundair Onderwijs en onderzoeker bij het onderzoekscentrum 'Toekomstgedreven Onderwijs' (KdG Hogeschool). Debbie De Neve was senior onderzoeker bij het onderzoekscentrum 'Toekomstgedreven Onderwijs', en is lector Educatieve Bachelor Secundair Onderwijs (KdG Hogeschool). Elke Struyf is gewoon hoogle- raar verbonden aan Didactica en Antwerp School of Education (UAntwerpen).

Meer lezen?

Struyf, E., De Neve, D., Leroy, A., & Vets, S. (2024). *Effectief klasmanagement en een veilig klasklimaat dat leren ondersteunt: Van grenzen stellen tot verbinden (eindrapport OBPWO 22.06)*. Universiteit Antwerpen en KdG Hogeschool.

Struyf, E., De Neve, D., Leroy, A., & Vets, S. (2025). *Effectief klasmanagement en een veilig klasklimaat dat leren ondersteunt: Van grenzen stellen tot verbinden (inspiratiegids)*. Universiteit Antwerpen en KdG Hogeschool.

